

skom potrebom, koliko je on u svom najindividualnijem postojanju istodobno i dio zajednice?! (K. Marks, *Rani radovi*, Zagreb 1953, str. 226—227).

Kako je, dakle, i prema Marksu, upravo taj odnos muškarca i žene u ljubavi *paradigma* povijesno-ljudsko-prirodno-duhovno-erotično-strastvene zrelosti čovjeka kao čovjeka u procesu njegova postajanja *uvijek iznova* (pri čemu nikad ništa nije već ili naprosto postignuto, zadobiveno, gotovo ili stečeno, a još manje »dobiveno na tanjuru«), a to se *upravo i prije svega* odnosi na ljubav samu kao proizvodnje, uspostavljanje i oplemenjivanje ljudskoga i iskušavanje njegovih dometa, mogućnosti i granica, onda bi bilo *gotovo začuđujuće* da se baš ona s jedne strane određuje kao »prolazno mladenačko ludilo« koje se ima što prije »istutnjiti« i »prevladati«, a s druge se strane brzo trpa u »bračnu zajednicu« i »bračnu sreću«, da bismo što je moguće ranije »postali konačno trezveni i ozbiljni« ljudi i građani određene društvene (zapravo: državno-pravne i političke!) zajednice, a to prevedeno znači: dobri i produktivni radnici, poslušni podanici i samodisciplinirani članovi ovog uhodanog i manipuliranoga građansko-kapitalističkog radnog pogona!

Poznato je — (a taj je uvid rezultat moderne spoznaje i težnje progresivnih snaga naše suvremenosti za samooslobađanjem ljudske erotičnosti, seksualnosti, strastvenosti, senzibilnosti, emotivnosti i tjelesnosti uopće, kao preduvjeta za oslobađanje čovjekova bića u njegovoj integralnosti i totalitetu) — da su se vlastodršci svih vremena »plašili« oslobađanja te čovjekove erotičnosti, koja svojim bitnim smislom nezadrživo smjera na slobodno ispoljavanje, potvrđenje i odjelovljenje *samoužitika kao jedine čovjekove samosvrhe*. Ona je, naime, prijetila — naročito, dakako, u kapitalističkom načinu produkcije i društvenih odnosa — da istisne svoju glavnu suparnicu, tj. »jedinu pravu« svrhu života: produktivnost radi produktivnosti, ili »prevedeno« na Maksov kritički jezik: proizvodnju radi viška vrijednosti i uvijek sve većeg profita — za vladajuću klasu i njezine trabante (svećenike i ideologe svih boja i »talenata«).

U tom smislu brak (i obitelj), kao religijsko-državna institucija, ima bitnu i zapravo jedinu funkciju *socijalizacije ljubavi*, a to konkretno, u klasnom društvu, ne znači ništa drugo nego stavljanje čitave ove bitne sfere čovjekova života u kontrolirane socijalno-pravne okvire određenog tipa vladavine (vladajuće klase), u pravcu osiguranja njezinih interesa (ekonomsko-političkih, prije svega). S te se strane onda uvijek iznova u ideološko-providnom vidu ističe »svetost« braka (brak kao »sakrament«), njegova nerazrješivost, nerazdvojitost, nerastavljivost do kraja života, a u vezi s tim, dakako, van-bračna ili još-ne-bračna ljubav kao — *griješ*, dok se ta određenja u profano-gradanskom obliku javljaju kao »prestup«, a u svom licemjernijem vidu kao nešto »nenormalno«, »nedostojno«, »neobično«, »pokvarenost«, »društveno nedopustivo«, a u danom času čak i kažnjivo!

Stoga gledanje na ljubav (ocjenjivanje njezine »vrijednosti«, »opravdanosti«, »po-trebe« i »održivosti«, a time i podmetanje kriterija posve druge vrste i njihovo zamjenjivanje) *isključivo* ili *pretežno* kroz instituciju (naočale) braka i obitelji, *tipično je klasno stanovište* (i poblize: stanovište vlasti određenih društvenih snaga) kojemu je svagda stalo do solidno-pravne instalirane institucije (kao produžene ruke vlasti) »čvrstog« i »sigurnog« braka kao osnovne ćelije svakoga, a suvremenoga građansko-kapitalističkog napose, klasno-strukturiranog društva (neslobode).

Zato u vezi s tim valja ukazati na to kako se u tom smislu *budućnost ljubavi* (što znači upravo: njezina mogućnost!) nazire u onom elementu u kojem ona *povijesno uvijek iznova* i nastaje (uzdižući se iz horizonta puke empirije i svakidašnje aktualnosti na nivo neprekidnog potvrđivanja ljudskosti svoga opstanka u ljubavnom odnosu): u od-

niješenosti i u tome vlastite *autentičnosti*, a protiv svih njoj izvanjski nametnutih institucionalnih (ekonomskih, političkih, pravnih, religijskih, moralnih, tradicionalno-običajnih, manipulativnih u svakom smislu itd.) okvira, ograničavanja ili štaviše direktnog onemogućavanja najrazličitijim sredstvima, kao i konvencionalnošću svih vrsta. U to spada, prije svega, oslobađanje od primitivizma (historijskih naslaga što se vuku za čovjekom sve od diluvijalnih dana!) i »duhovnih aroma« prošlih vjekova. Iz njihovih se njedara i historijskih temelja to istinsko ljudsko događanje eminentno utopijskoga karaktera još nije moglo roditi. U borbi za samoodržanje i goli opstanak (a nerazvijenim sredstvima za produkciju i reprodukciju života) sve je bilo podvrgnuto održanju, s jedne strane, puke žive snage rada, a s druge, pak, vlasti klase koje od nje žive, na poluživotinjskom nivou za prvu, a svagda na višem nivou materijalnog blagostanja za druge. Čovjek je morao postati *čovjekom uopće*, da bi mogao *ljubiti kao biti* (stalno iznova postajati).

Smrt ljubavi, odnosno njezino iščezavanje iz samih temelja čovjekova svijeta, shvaćeno u historijsko-svjetskim razmjerima, bila bi ne samo smrt istinskog i najdubljeg izvora poezije ljudskog života, nego i najsigurniji pokazatelj da je čovjek ugrožen (da nestaje sa lica Zemlje) u samoj srži svoje povijesno-oblikovane vitalnosti. To bi bio prestanak procesa povijesnog postajanja čovjeka čovjekom. Smrt ljubavi bila bi, dakle, put u puko vegetiranje životnoga, ili, što je isto, u goli mehanizam njegova trajanja, u kojem umire osnovni poriv, poticaj na nezauzavljivo traganje za smislom života i njegovo neprekidno odjelovljivanje.

đorđe sudarski red

pauk

JEDNE NOĆI

*Jedne noći
jedne noći veoma kasno
kod suseda iznad mene
stihno je škripao krevet*

*po čitului koja je objavljena
dva dana kasnije
shvatio sam da seks
nije bio u pitanju
te kasne noći*

NEMOJTE SKIDATI TABLICU

*Nemojte skidati
tablicu s imenom pokojnika
s vrata
ne uklanjajte njegova odela
nepotrebne sitnice
omiljene predmete
nemojte ništa uklanjati i dirati
jer njega ne možete
kao sećanje
ukloniti*

KRV

*Pored zida katedrale
dve lokve krvi
možda od izvađenog
zuba
noža
stakla*

*moje srce
sasvim je u redu*

KUPATILO

*Zaključavam vrata kupatila
naspram kade spuštam se
na WC šolju
pušim i
pepeo tresem u
pepeljaru ukradenu
iz nekog kupea*

*da na zidu visi
neki pejzaž
osećao bih se
kao da putujem
prvom klasom nekog
međunarodnog voza*

KUCA...

*Kuca sat
kuca tvoje srce
kuca moje srce*

*tihno kuca smrt
na naše usne
čvrsto stisnute*

PAUK

*Tvrđim predmetom
pritisnuo sam pauka
na tapetama je samo
krvava mrlja ostala*

niko nije mrtav

*sa zida silazi noću
oko sna
plete mrežu*

NORMALNO DISANJE

*Sum potoka
lepet krila u granama
miris vode i sasušene trave
zujanje pčela pod suncem
sve to demoralize
izbacuje iz koloseka*

*potreban je zvuk klaksona
gasovi iz izduvnih cevi i dimnjaka
buka preko sto decibela
oštar vonj kanalizacija
da bi se normalno disalo*

KNJIGA

*Otvaram
knjigu
listove
pažljivo
okrećem
svi su
prazni
i sve mi je
jasno*

PESMA O PSU

*Noćas sam sanjao jednog psa
jednog divnog psa
jednog crnog psa
dovoljno snažnog i velikog
da mi sigurnost ulije*

*volim takve pse
ne treba ih hraniti
izvoditi u šetnje
pelcovati
a nadasve su verni*